

הקדמה למסכת כתובות

שאינו ראוי לתת לה מאתיים זוז בתורת כתובה.

החלק השלישי, הוא הנדוניה שמכניסה האשה לבעלה.

כל נכסי האשה הנישאת מתחלקים לשני גדרים, נכסי מלוג, ונכסי צאן ברזל.

ה"נדוניה" שמכניסה האשה לבעלה הם נכסי "צאן ברזל", כגון קרקעות או עבדים או בעלי חיים, הנעשים לנכסי הבעל [לפי רובם המכריע של הראשונים] אלא שיש לאשה בהם זכויות מסוימות, וכפי שיתבאר.

הבעל מקבל על עצמו לשלם לאשה את שיווי הנכסים שהכניסה לו כנדוניה, לפי ערכם ביום החתונה, אם יגרשנה או אם ימות בחייה.

אחריות זו של הבעל לתשלום הזה, אינה קשורה כלל למצב הנכסים או לערכם ביום התשלום, לפי שאין לו חיוב להחזירם, אלא רק לשלם את מלוא ערכם כביום שנשא אותה לאשה.

אך במידה ואין לבעל אפשרות לשלם לאשתו את ערכם של הנכסים, זכאית האשה לגבות את הנכסים שהכניסה, כגביה מ"אפותיקי מפורש".

והחזון איש דן בכמה מקומות, האם זו "זכות גביה" של האשה מנכסי הבעל, או שבמקרה כזה מתבטלת למפרע כל עיסקת הנדוניה, היא לוקחת אז את נכסיה היות והם

החיובים והזכויות ההדדיות של הבעל ואשתו הוגדרו על ידי תקנות חכמים, והם מחייבים כל בעל ואשה, ואינם נחשבים כ"הסכם נישואין" ביניהם, אלא הם גדרים שחייבו חכמינו זכרונם לברכה להנהגת הבית בישראל.

חלקם הוגדרו בכתובה, חלקם נקבעו כ"תנאי כתובה", וחלקם הם תקנות חכמים שמחוץ לכתובה.

הכתובה מורכבת משלשה חלקים:

החלק האחד הוא החיוב של מאתיים זוז לבתולה, ומאה זוז לבעולה.

הגמרא במסכת כתובות דנה אם חיוב הכתובה לבתולה הוא מן התורה או מדרבנן, אך הכל מודים שחיוב הכתובה לבעולה הוא רק מדרבנן.

החלק השני הוא תוספת כתובה, שמוסיף הבעל מדעתו על חיוב הכתובה.

חיוב זה הוא נפרד מהכתובה, ואי אפשר לכלול אותו כחלק מחיוב הכתובה, חוץ ממקום שבו מתקנים בית דין להגדיל את הכתובה, כגון כתובת בת כהן [הנישאת לכהן או לישראל], שכתובתה ארבע מאות זוז, היות וכך תיקנו בית דין של כהנים.

והאחרונים דנו בתשובותיהם האם אפשר לכתוב בנוסח הכתובה של בעולה, במקום שמעונינים להעלים את עובדת היותה בעולה, "מאתיים כסף דחזו ליכי", על אף

שייכים לה ולא היו של בעלה מעולם, ואין זו "גביה".

כמו כן דנו האחרונים במקרה שמתה האשה בחיי הבעל, האם זה שהוא זוכה בהם מעתה באופן מוחלט, בלי צורך לשלם את ערכם, זה משום שהבעל יורש את הנכסים של אשתו, או שאין הוא נחשב כ"יורש" בנכסי הנדוניה, אלא הוא נחשב לבעליהם כבר משעת הנישואין.

ונהגו האנשים להתחייב לאשה בכתובה סכום כפול מערך הנכסים שהכניסה לו, והם חייבים בו כחיוב כתובה.

הנפקא מינה למעשה בכך שגם הנדוניה נחשבת לחלק מן הכתובה, היא בשעה שצריכה האשה להפסיד את כתובתה, כגון אם סתתה תחת בעלה, או כאשר פוחתים לה מכתובתה אם היא "מורדת" בבעלה [שאינה מוכנה לשמש עמו], שגם הנדוניה שהכניסה לו נחשבת לענין זה בכלל ה"כתובה".

לעומת זאת, שאר נכסי האשה, אינם נכללים בכתובה, אלא תיקנו חכמים שיש

זכות לבעל לאכול את פירות נכסיה, ולעשות שימוש בנכסיה, אפילו שימוש המפחית את ערכם או גורם להם בלאי.

ולכן הם נקראים "נכסי מלוג" [מלוג], הוא שם מושאל מהורדת הנוצות מן העוף, שגוף העוף נשאר ורק הנוצות שמעליו נמלגות].

וכיון שמתעוררים ויכוחים בין הבעל לאשה אודות מקח טעות בנשואיה, או אודות זנות האשה, שמכוחם מפסידה האשה את כתובתה, או שהיא נאסרת לבעלה, מבארת המסכת הזאת גם את דיני הטענות, כמו ברי ושמא, את דיני החזקת, ואף את דיני העדויות.

בדברי הראשונים והאחרונים אנו מוצאים דיון עקרוני בהגדרת חיוב הכתובה, מי הוא ה"מוחזק" בממון ומי הוא ה"מוציא" אותו.

בשאר דיני ממונות ברור הדבר שהתובע את הממון הוא המוציא, והנתבע הוא המוחזק, אך בחיוב כתובה יתכן והאשה נחשבת למוחזקת בממון כתובתה, למרות שבפועל היא צריכה להוציא אותו מהבעל.

מסכת כתובות

פרק בתולה נשאת

הקדמה לפרק בתולה נשאת

עליו, במקום שיש ספק אחד, אם נבעלה תחתיו אחר שהתארסה לו, נאך לא במקום שהספק הוא בגדר "ספק ספיקא, וכפי שיבואר להלן], והן לגבי ממון הכתובה.

והגמרא דנה בפרק זה ומבארת מה הוא כח נאמנותו של הבעל.

במה דברים אמורים שהבעל נאמן, כשהאשה מכחישה אותו, וטוענת שהיתה בתולה בשעה שנבעלה לו.

אך אם האשה טוענת שאכן היא נבעלה קודם לכן, בהיותה ארוסה לו, אך היא אינה אסורה עליו, כי נבעלה תחתיו באונס, ולכן גם מגיע לה כתובה – נחלקו בכך תנאים במשנה, בהמשך הפרק, האם עומדת לה טענתה, שהיא טענת "ברי", יחד עם "חוקת הגוף" שלה, האומרת שהיא התארסה בהיותה בתולה, וכן חוקת הכשרות שלה, כנגד כח הנאמנות של הבעל, שבא בטענת "שמא", שהרי ספק לו אם זינתה תחתיו.

וכיון שרצו חכמים לשמור על קדושת עם ישראל, ולמנוע מכשול בתקופת ההמתנה שהיתה נהוגה בעבר בין האירוסין והנישואין, הם תיקנו שיהיה זמן הנישואין של בתולה ביום הסמוך ליום המושב של בית דין, כדי שתדע האשה, שאם תבעל לאדם זר, הרי מיד בבוקר שלמחרת

פרק זה עוסק בכל דיני הכניסה לחופה, אך בעיקר הוא עוסק בענין "טענת בתולים".

הנושא אשה בחזקת בתולה, ובא לבית דין וטוען "טענת בתולים", שמצאה בעולה, והוא כנסה בחזקת בתולה – יש בטענתו שני ענינים:

א. **ענין איסור**, שמא נבעלה לאדם זר בהיותה ארוסה לו, ונאסרה עליו.

ב. **ענין ממון**, שאינו חייב בכתובה כלל אם זינתה תחתיו. או שאינו חייב לה כתובה של בתולה, שהיא מאתיים זוז, אלא רק כתובה של מאה זוז, שהיא כתובה של אשה בעולה.

טענת הבתולים נסמכת על העדר סימני הבתולים, שהם שניים.

סימן הבתולים האחד, הוא הדם השותת מהבתולה בביאה הראשונה. והעדר הדם, הוא ראייה לכך שאינה בתולה.

הסימן השני, הוא הדוחק בפתח האשה שמוצא הבעל בבעילת בתולה בפעם הראשונה.

אם פתח האשה אינו דחוק בביאה הראשונה, הרי זו ראייה שהיא כבר נבעלה, ואינה בתולה עוד.

הבעל נאמן בטענת בתולים הן לגבי איסורה

בתולה, ויטען את "טענת הבתולים" בבית דין. ולא יתקרב כעסו בשהייה עד ליום אחר שיושב בו בית הדין.

וכך יצא הקול שמצאה בעולה ולא בתולה, ויתכן שמחמת פרסום הדבר, יבואו עדים שיעידו שנבעלה לאדם אחר בזמן האירוסין, ויתברר הדבר בעדים.⁽²⁾

ב. עזרא תיקן שיהיה מושב בית דין בכל העיירות בימי שני וחמישי. לפני תקנת עזרא לא היה יום קבוע למושב בית דין.

ג. בעל שכנס את אשתו בחזקת בתולה ונמצאת בעולה, יש לו לחשוש שמא היא נבעלה לאדם אחר בין שעת האירוסין לשעת הנישואין [כי בזמנם לא היו האירוסין סמוכים לנישואין, אלא היתה הארוסה, שהיא אשת איש לכל דבריה, נשאת בבית אביה עד שעת הנישואין]. ואם נבעלה לאיש אחר בהיותה ארוסה לו, הרי היא נאסרת עליו, כדין אשת איש שזינתה תחת בעלה –

אם הבעל הוא כהן, היא נאסרת עליו בין אם נבעלה ברצון ובין אם באונס. ואילו אם הבעל הוא ישראל, היא נאסרת עליו רק אם היא נבעלה לאדם אחר מרצונה.

ד. לפי הטעם הזה, היתה הבתולה יכולה

הנישואין, לאחר שיגלה בעלה שהיא אינה בתולה, הוא יגיע לבית דין, ויטען טענת בתולים בעוד רוחו סוערת עליו. ולא תסתמך האשה על כך שהיא תצליח לשכנעו להשאירה אצלו על אף שהיא נבעלה לאדם אחר תחתיו.⁽¹⁾

מתניתין:

תקנו חכמים זמן לנישואין של בתולה, שיהיה ביום רביעי, ושל אלמנה, שיהיה ביום חמישי.

המשנה שלפנינו מבארת רק את הטעם לקביעת הזמן של יום רביעי לנישואי בתולה, ואילו הטעם של קביעת הזמן של יום חמישי לנישואי אלמנה, יבואר בגמרא.

א. יש שלשה טעמים לתקנת חכמים שבתולה תנשא דוקא ביום רביעי, הטעם העיקרי מתבאר במשנה, ושני טעמים נוספים מתבארים בגמרא.

הטעם העיקרי לתקנת חכמים לקבוע את יום רביעי כיום הנישואין לבתולה, הוא – כדי שאם ימצאנה בעלה שאינה בתולה, הוא ישכים למחרת בבוקר, ביום חמישי, לבית דין, שהוא יום המושב של בית דין, בעודנו כועס על שמצאה בעולה ולא

1. חתם סופר

2. ביאור זה הוא לדברי רש"י.

ולדבריו, אין האשה נאסרת על ידי טענתו של הבעל בבית דין שכנסה בחזקת בתולה ומצאה בעולה, שהרי הדבר בגדר "ספק ספיקא". כי יתכן שנבעלה עוד לפני האירוסין, וגם אם

נבעלה בהיותה ארוסה, יתכן שנבעלה באונס ולא ברצון. ולכן, עיקר התקנה היה שייגיע הדבר לבירור בפני בית דין על ידי כעסו של הבעל, שיבוא לבית דין לטעון שמצאה בעולה, ואז יכול הפרסום לגרום לעדים שראו את זנותה לבוא לבית דין. אך אם לא יבואו עדים היא תהיה מותרת לו.

להנשא גם ביום ראשון, ואז הוא היה יכול להשכים בבוקר של יום שני, ולטעון את טענתו שמצאה בעולה לפני מושב בית דין, היושבים בכל העיירות גם ביום שני.

אלא שהיה טעם נוסף לתקנה שתנשא הבתולה ביום רביעי דוקא, היות וישקדו חכמים על תקנת בנות ישראל, שיהיה טורח [החתן] בסעודה שלשה ימים, אחד בשבת, ושני בשבת, ושלישי בשבת, וברביעי כונסה".

כמו כן מתבאר בגמרא טעם נוסף, שיום חמישי הוא יום שנאמרה בו [בבריאת העולם] ברכה של פריה ורביה לדגים, ואם יכנוס אדם אשה ביום רביעי, הוא יבעלנה בלילה שלאחריו, אור ליום חמישי, שיש בו ענין של ברכה לפריה ורביה.

ה. לפני תקנת עזרא, וכן בזמן הזה, שאין יום מסויים למושב בית דין, וכמו כן אין לחשוש בזמן הזה לטענת בתולים כיון שאין שהות בין האירוסין לנישואין, קיים רק

הטעם השני והטעם השלישי.

ולכן, אם כבר טרח הבעל בסעודת הנישואין, ואינו מקפיד לבעול דוקא ביום שנאמרה בו ברכת פריה ורביה, הוא אינו צריך להמתין עד יום רביעי, ויכול לשאת אשה בכל יום, חוץ מאשר בשבת ובמוצאי שבת, מהטעם שיבואר בגמרא.

תיקנו חכמים שתהא **בתולה נשאת ליום הרביעי בשבת, ואלמנה תהא נשאת ליום החמישי.**

לפי **שפעמיים בשבת**, בימות השבוע, היו **בתי דינין יושבין בכל העיירות — ביום השני וביום החמישי.**

ולכן תיקנו חכמים, שישא אדם את הבתולה ביום רביעי, כדי שיבעל אותה אור ליום חמישי, שאם היה לו טענת בתולים, לפי שמצאה בעולה, ויש לו לחשוש שמא נבעלה בזמן אירוסיה ונאסרה עליו — **היה משכים לבית דין**, וטוען שמצאה בעולה, והיה יוצא הקול, ומתוך הפירסום, יתכן ויגיעו עדים לבית דין שיבררו את זנותה.

אך התוס' ביארו, שהיות ויש נשים הנאסרות על בעליהן אם נמצאו בעולות, כיון שקיים אצלן רק ספק אחד, לכן תיקנו שכל הנשים תכנסנה לחופה רק ביום רביעי.

וכגון אשת כהן, שנאסרת על בעלה גם אם היא נאנסה, ויש בה רק ספק אחד, אם נבעלה בהיותה ארוסה או לפני שהתארסה.

וכגון אשה שקידשה אביה בהיותה קטנה פחותה מגיל שלש, שאם נבעלה לפני גיל שלש היו בתוליה חוזרים, וכיון שמצאה בלי בתולים הרי ודאי הוא שנבעלה בהיותה ארוסה, ויש רק ספק אחד אם היתה בעילתה באונס או ברצון.

ומדין "לא פלוג", תיקנו חכמים שכל הנשים תנשאנה רק ביום רביעי.

ואילו הרמב"ן כתב [בדף יב א, וכך היא גם משמעות בדברי רבינו תם בתוס' ב א ד"ה שאם], שאמנם תיקנו חכמים שכל הנשים ינשאו ביום רביעי, אך מי שיש לו "ספק ספיקא", דהיינו כל אדם מישראל, שאינו כהן, שנשא אשה לאחר שהגיעה לגיל שלוש — אל לו לבוא לבית דין ולטעון טענת בתולים ולהוציא עליה לעז!

ועיין באילת השחר שדן בהרחבה עד כמה מוטל על הבעל לברר את הספק הזה שהתעורר

גמרא

שנינו במשנה שבתולה נישאת ביום רביעי, "שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין".

ובא רב יוסף לבאר את דברי המשנה לפי דברי שמואל, רבו.

אך כיון שרב יוסף חלה, ושכח תלמודו, הוא שנה תחילה את דברי שמואל רבו בצורה לא נכונה, ותמה על דבריו, ולאחר מכן תיקנם.

וכך דרש רב יוסף תחילה, בשם שמואל רבו —

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: מפני מה אמרו חכמים "בתולה נשאת ליום הרביעי"? (3)

והבין רב יוסף שלא שאל שמואל מפני מה תיקנו שתינשא רק ברביעי ולא בראשון, על אף שגם ביום שני יושבים בתי דין.

אלא, שאלת שמואל היא, מה היא הנפקא

מינה בתקנה זו למעשה, מלבד עצם הקביעה שהוא הזמן הראוי לנישואין, ועל כך ענה שמואל:

לפי ששנינו [לקמן נו א], שנותנים זמן לבתולה שהתארסה, שנים עשר חודש, להכין עצמה, תכשיטיה, וכל צרכי נשואיה, מיום שתבעה הארוס שתתכונן לנשואיה עמו, עד יום החופה.

ואם **הגיע הזמן**, שחלפו שנים עשר חודש, **ולא נישאו** הבתולות מחמת עיכוב הבעלים, הרי הן —

אוכלות משלו, חייב הבעל לזון אותה כמו שחייב לזון את אשתו הנשואה. (4)

וכמו כן אם היו מאורסות לכהן, אפילו היו הן ישראליות, הרי מעתה הן **אוכלות** כבר **בתרומה**, כדין אשת ישראל הנשואה לכהן, שאוכלת בתרומה.

וכיון ששנינו במשנה הזאת שבהגעת הזמן חייב הבעל במזונותיה —

הזמן באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות". וקשה להסיק מדברים אלו, מה הוא הסברו של רש"י לשאלת שמואל לפי הנחתו הראשונה של רב יוסף.

4. האחרונים דנו רבות בשאלה האם בהגעת הזמן היא אוכלת מזונות משלו כקנס על אשר לא כנסה בזמן, או שתיקנו חכמים שבהגעת הזמן היא נחשבת כבר לאשתו לגבי חיוב מזונות שחייב הבעל לאשתו, וכן לגבי ענינים נוספים, והוכיחו דבריהם משיטות הראשונים לקמן [עייין בברכת שמואל בתחילת המסכת, ובדברי יחזקאל סימן טז אות י שהביא את דברי הריטב"א שבהגעת הזמן הוא זוכה במעשה

לו. כי אם למשל, יכנס אדם לחנות שיש בה בשר כשר ובשר שהוא ספק טרף, האם יהיה מותר לו ליטול מהבשר שבחנות מבלי לשאול כלל אם בשר זה הוא הבשר הכשר או הבשר הספק טרף, ולסמוך על ספק ספיקא, בלי שיצרך אפילו להתעניין ולשאול אם הוא כשר?! עיין בדבריו בהרחבה.

3. הביאור להלן הוא לפי דברי התוס' ד"ה מפני מה.

רש"י עצמו אינו מבאר מה היתה שאלתו של שמואל לפי הנחת רב יוסף בתחילה, ורק בהמשך כותב רש"י [בד"ה אלא], שבמשנתנו "אין שום טעם מפורש בה מפני מה אם הגיע

יכול, אפילו אם הגיע הזמן באחד בשבת, היא מעלה לה מיד מזונות, כיון שכבר חלפו שנים עשר חודש, והוא מתעכב מלכנוס אותה.

וביום ראשון אין את הטעם שאמרה המשנה שלא לכנוס כי שמא ימצאנה בעולה ותתקורר דעתו עד שתהיה לו את האפשרות להגיע לבית דין, שהרי יכול הוא לבוא לבית דין למחרת בבוקר, ביום שני, שבת דין יושבים בו —

לכך שנינו במשנתנו שקבעו חכמים ש"בתולה נשאת ליום הרביעי".

ומכאן אתה למד, שעד יום רביעי בשבת, שהוא היום שקבעו חכמים לנישואין, אינו חייב להעלות לה מזונות, היות והעיכוב אינו מצדו אלא מתקנת חכמים.

ולא ביאר רב יוסף בהביאו את דברי שמואל, מדוע אכן אין בתולה נישאת גם ביום ראשון, כי לדעתו של רב יוסף עתה, לא זאת היתה שאלתו של שמואל! (5)

אמר תמה רב יוסף על דברי שמואל רבו: מריה דאברהם! אלוקי אברהם!

תלי תניא, כיצד תלה שמואל רבי את טעמה של משנתנו — בדלא תניא! במשנה ש"אינה שנויה".

והיינו, שאמר שמואל, שמשנתנו שונה את קביעות יום רביעי כזמן נישואין, כדי ללמד על ענין המזונות, שהוא נפקא מינה למשנה ש"אינה שנויה".

ותמדה הגמרא על תמיהתו של רב יוסף:

הי משנה תניא, והי משנה לא תניא?!

והרי, גם הא תניא, וגם הא תניא!

הרי המשנה כאן, וגם המשנה להלן לגבי הגיע זמן, שתיהן משניות מפורשות הן!

אלא, מבארת הגמרא, כך היתה טענתו של רב יוסף:

תלי תניא, הכיצד תלה שמואל את משנתנו, דמפרש בה טעמא מדוע בתולה נישאת ביום רביעי, כדי שישכים ביום חמישי בבוקר ויטען טענת בתולים —

ידיה, ובאור שמח פרק י מהלכות אישות הלכה יט, ובחידושי הגר"ד פוברסקי זצ"ל בספרו החדש למסכת כתובות, ובמאמרו של הגר"ב זולטי בקונטרס מיוחד לנושא זה.

5. הרמב"ן מבאר [והוסיף, שפירושו הוא על דרך רש"י], שתחילה הניח רב יוסף כי שאלת שמואל היתה למה לא יכנוס ביום ראשון כמו ביום רביעי, והרי בתי דין יושבים גם ביום שני. וענה על כך שמואל, שיום רביעי הוא יום

הראוי לנישואין יותר מיום ראשון היות ומצינו במשנה לקמן, לענין מזונות, שאם הגיע הזמן ולא נישאו מחמת עיכוב הבעל, הבעל חייב להעלות לה מזונות רק החל מיום רביעי, ולא מיום ראשון. אך אם רוצה הוא לכנוס ביום ראשון, יכול הוא לכנוס.

[וצריך עיון כיצד ביאור זה מתאים עם דברי רש"י ד"ה לכך שנינו בתולה נישאת ליום הרביעי, שמפרש רש"י: להודיע שתקנת חכמים מעכבתו מלכנוס ואין עכבה זו משלו. והוא

במשנה: מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי? — שאם היה לו טענת בתולים, היה משכים לבית דין ביום חמישי, שהוא יום מושב בית דין, ולא יתקרב כעסו בהמתנה ליום המושב של בית דין.

ומבאר רב יוסף, שכך שאל שמואל:

כיון שזהו טעמה של המשנה הרי יש לשאול —

והינשוא גם באחד בשבת, שהרי גם ביום ראשון קיימת האפשרות שאם היה לו טענת בתולים, היה משכים ביום שני בבוקר לבית דין?!?

ומבאר רב יוסף, שהשיב שמואל: יש טעם נוסף בדבר, שבגללו תנשא רק ביום רביעי. כי —

שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל, שיהא החתן טורח בסעודה של נישואין, שתהיה מכובדת, שלשה ימים —

אחד בשבת, ושני בשבת, ושלישי בשבת. וברביעי — כונסה.⁽⁶⁾

ולאור זאת, אמר רב יהודה אמר שמואל:

ועכשיו, מאחר ששנינו גם את הטעם ש"שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא החתן טורח בסעודה שלשה ימים" —

ברתניא במשנה של הגעת הזמן להלן, דלא מפרש בה טעמא מפני מה בהגעת הזמן באחד בשבת אינו מעלה מזונות, אף על פי שהוא יכול לגשת למחרת [ביום שני] לבית דין!

והיינו, שלא יתכן שמשנתנו, שמפורש בה הטעם לתקנת חכמים, כדי שישכים בבוקר לבית דין, תהיה נפקא מינה לדין הגעת מזונות ביום ראשון, בעוד שהמשנה של הגעת זמן עצמה אינה נותנת טעם לחילוק זה. שהרי משנתנו אינה עוסקת כלל בחיוב מזונות בהגעת הזמן, אלא נותנת נימוק לקביעת הזמן ביום רביעי, כדי שישכים בבוקר לבית דין, בלי להסביר מדוע לא ישא אדם אשה גם ביום ראשון.

ומחמת נימוק זה כשלעצמו, גם יום ראשון מתאים לנישואי אשה. ולפי טעם משנתנו אכן היה צריך להעלות מזונות ביום ראשון.

ואם כן, מקשה רב יוסף, כיצד אמר שמואל שמשנתנו האומרת "בתולה נישאת ליום רביעי" יש בה נפקא מינה לכך שאם הגיע הזמן ביום ראשון הוא אינו מעלה לה מזונות.

ולכן, אמר רב יוסף: אלא אי איתמר לדברי שמואל, בהכרח שיש לתקנם, ולומר כי הכי איתמר:

אמר רב יהודה אמר שמואל: הרי שנינו

א. כדי שיטרח החתן בהכנסת סעודה ראויה במשך שלשה ימים רצופים.

ב. כדי שיכין החתן את כל הסעודות של שבעת ימי המשתה לפני החתונה, ויהיה פנוי לשמחה במשך שבעת הימים. ולפי ביאור זה

מתאים יותר עם דברי התוס' שהבאנו בפירוש הגמרא].

6. שלשה ביאורים עיקריים נאמרו בדברי רבותינו הראשונים בביאור תקנת "שקדו".

חלה הוא בהגעת הזמן של שנים עשר חודש, ולכן התעכב מלכנוס אותה — מהו להעלות לה מזונות?

וצדדי הספק הם:

התם, בהגיע הזמן ביום ראשון, **טעמא מאי** הוא פטור מלהעלות לה מזונות, הלא הוא **משום דאנים** הוא מלכנוסה משום התקנה שלא לכנוסה עד יום רביעי.

ואם כן, **הכא נמי, הא אנים הוא**, שהרי אינו יכול לכנוסה מחמת חוליו.

או דלמא, התם אנים הוא בתקנתא דתיקינו ליה **רבנן**, ואין זה אונס פרטי, ולכן לא חייבוהו חכמים להעלות לה מזונות.

אבל **הכא**, כשחלה ולא יכול לכנוסה, לא אנוס הוא מחמת תקנת חכמים אלא מחמת חוליו. ויתכן שבמקרה כזה לא פטרוהו חכמים מתקנתם לחייב מזונות בהגיע הזמן ולא נישאו.

וגם **אם תמצוי לומר: חלה הוא**, כיון שהמניעה לנישואין היא מצידו, אכן **מעלה לה מזונות** —

יש להסתפק אם חלתה היא — מהו שיעלה לה מזונות?

אותה משנה **ששנינו בה לקמן "הגיע זמן ולא נישאו, אוכלות משלו ואוכלות בתרומה"** —

אם **הגיע זמן באחד בשבת**, הרי מתוך שאינו יכול לכנוס עד יום רביעי — אינו מעלה לה מזונות עד יום רביעי.

ולאור זאת, מוסיף רב יוסף בעצמו על דברי שמואל:

כמו שאם הגיע הזמן באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות, כיון שעדיין אינו יכול לכנוסה בסיבת אונס, שלא הגיע יום רביעי בשבת שיוכל לכנוסה —

לפיכך, בכל סיבת אונס, בין האונס היה מצידו ובין אם היה האונס מצידה, וכגון, אם בהגיע הזמן של שנים עשר חודש, חלה הוא, ואינו יכול לכנוסה, או שחלתה היא, או שפירסה נדה, ולכן אינו כנוסה (7) —

הוא אינו מעלה לה מזונות.

עד כאן דברי רב יוסף לפי נוסח אחד.

ואיכא, יש מי שמבאר, דרב יוסף בעי לה מיבעיא, הסתפק בדבר זה, ושאל אותו כבעיה:

שהוא עלול להפסידה.

עיין בדבריהם של הראשונים כאן, ובדברי רש"י לקמן בדף י.

7. כלה שפירסה נדה לפני חופתה, יש ראשונים הסוברים שאסור לה להכנס לחופה היות ולדעתם היחוד של החתן והכלה הוא החופה [הנישואין], ואסור להם אז להתייחד לבדם.

צריך החתן להכין את כל ההכנות האפשריות לצרכי כל הסעודות במשך שבעת הימים, לפני החתונה.

ג. כדי שלא יטען בקלות טענת בתולים. ואם יהיה לו בלבו נגדה דבר מה, יחליט אם רצונו לגרשה עוד לפני הנישואין, ולא ישאנה במחשבה שבידו לגרשה אחר נישואיה, היות ואין אדם טורח בסעודת נישואין במחשבה

וצדדי הספק הם:

האם **מציא אמר לה: אנא, הא קאימנא!** מוכן ומזומן אני לשאתך לאשה, ולכן איני צריך לזון אותך, כיון שאת היא המעכבת את הנישואין.⁽⁸⁾

או **דלמא, מציא אמרה ליה**, יכולה היא לטעון: **נסתחפה שדהו!**

לשון משל הוא, כאילו אומרת לו "נשטפה והתקלקלה שרך".

והיינו, שטוענת לו: הרי אני כבר שייכת לך, ובהגיע הזמן אתה חייב להעלות לי מזונות. וזה שאינך יכול לשאת אותי לאשה מחמת חוליי, מזלך הוא שגרם לך שתפסיד, ואין אני צריכה להפסיד מכך שאיני יכולה להנשא לך.

וגם אם **תמצי לומר**, שאכן מציא אמרה ליה "נסתחפה שדהו", עדיין יש להסתפק —

אם **פירסה נדה** בהגעת הזמן, ולכן אינו כונסה — **מהו שיעלה לה מזונות?**

ומבאר רב יוסף: אם פירסה נדה **בשעת ווסתה**, שהיא רגילה אז להיות נדה — **לא תיבעי לך**, אין לך להסתפק בדבר,

דלא מציא אמרה ליה "נסתחפה שדהו".^{ב-ב} היות וזה הזמן הקבוע לה שאינה ראויה להנשא בו.

ולכן, לא חייבוהו חכמים בהגעת הזמן של שנים עשר חודש להעלות לה מזונות אם היא נדה אז, לפי שאין זה מאורע של "נסתחפה שדהו", התלוי במזלו של הבעל, אלא זו היא דרכה של האשה, וזהו מועד קביעותה להיות נדה.

כי תיבעי לך אם מעלה לה מזונות בפירסה נדה, או לא — כאשר פירסה נדה **שלא בשעת ווסתה**.

והשאלה היא, **מאי?** מהו דינה של אשה

לאחר מכן חלתה היא, יש לו פטור מלהעלות לה מזונות מחמת הטענה שהוא מוכן לכונסה, שכאמור, אין זו טענת אונס.

והגר"ש רוזובסקי בחידושיו [סימן א], מוכיח שכל ספק הגמרא אם מועילה הטענה של "אנא הא קאימנא", הוא רק על הצד שיש לאשה טענה נגדית, ש"נסתחפה שדהו".

אבל כיון שאנו פוסקים שאם היה הבעל חולה בהגעת הזמן הוא פטור להעלות לה מזונות, הרי שהלכה למעשה, לא קיימת לאשה טענת "נסתחפה שדהו" בהגעת הזמן.

ולכן, אם הגיע הזמן ולא כנס הבעל, ואחר כך חלתה האשה, נפטר הבעל מחיוב המזונות בטענת "אנא הא קאימנא".

ולדעת הרמב"ם [אישות י ב] אם יכניסנה לחופה בהיותה נדה לא כלל יחולו הנישואין.

אך רוב הראשונים סוברים, וכך גם נפסק הלכה למעשה, שאפשר לשאת נדה, וקנין הנישואין ייעשה בהכנסה לביתו גרידא, בלי שיתייחד עמה [עיינ בר"ן].

אך כיון שאינו יכול להתייחד עמה ולבוא עליה, יש לו את הזכות לטעון שאינו חפץ בנישואין במצב כזה, ולכן אינו חייב להעלות לה מזונות אם אינו נושאה אז לאשה.

8. טענת "אנא הא קאימנא" אינה טענת אונס, והיא פוטרת אותו מלהעלות מזונות גם במקום שאין לו טענת אונס. ולכן, גם אם הגיע הזמן ולא נשאה, ששוב אין לו פטור של אונס, אם